

Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích

Přírodovědecká fakulta

Katedra biologie ekosystémů

Obor Péče o životní prostředí

Bakalářská práce – Grantová žádost

**Doplnění krajinné problematiky do dokumentu Politika
územního rozvoje, na základě porovnání krajinného
plánování v České republice a Velké Británii**

Vypracoval: Libor Vítek

Školitelka: RNDr. Veronika Holcová

Konzultantka: Ing. Eva Semančíková

České Budějovice 2010

Vítek, L. (2010): Doplnění krajinné problematiky do dokumentu Politika územního rozvoje, na základě porovnání krajinného plánování v České republice a Velké Británii [Complement landscape problems in document Politika územního rozvoje on the basis compare landscape problems in Czech republic and Great Britain] – 31 p., Bc. thesis, in Czech, Faculty of Biological Sciences, University of South Bohemia, České Budějovice, Czech Republic.

Anotace

Tato práce hodnotí a porovnává přístup řešení prostorových problémů krajiny mezi vybranými dokumenty České republiky a Velké Británie. Je orientována na český politický dokument Politika územního rozvoje (2008 - 2012) a jemu podobně postavené dokumenty Velké Británie. Dílčími cíli práce bylo vyhledat dokumenty plánování v České republice a ve Velké Británii, prozkoumat a popsat plánovací hierarchie obou zemí a následně porovnat odpovídající dokumenty podle stupně pozornosti, kterou věnují definovaným prostorovým problémům krajiny. Hlavním cílem bylo stanovit slabá místa v řešení problematiky krajiny v dokumentu Politika územního rozvoje a navrhnout jejich začlenění pro aktualizaci dokumentu v roce 2012.

Anotation

This thesis is to evaluate and compare some approach of the solution spatial aspects of landscape problems among choose Czech and Britain documents. This study is oriented on Czech policy dokument Politika územního rozvoje (2008 – 2012) and other similar document of the single regions Great Britain. Partial goals of thesis have to be searched out the documents for planning in Czech republic and Great Britain, explored and described hierarchy of planning of both countries. Subsequently compare similar documents accordance with degree attention, which devote the define spatial aspects of landscape problems. Primary objective have to be determined poorly places in solution landscape problems in document Politika územního rozvoje and propose their inclusion for up-dating document in 2012.

Poděkování

Touto formou bych rád poděkoval své školitelce RNDr. Veronice Holcové za věnovaný čas a cenné rady, za její přátelský přístup a vedení k samostatnosti. Dále děkuji paní Ing. Evě Semančíkové za ochotnou spolupráci, připomínky a poskytnuté informace. Především ale děkuji své rodině a přítelkyni za podporu nejen při studiu.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s užitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 26. 4. 2010

.....
Libor Vítek

Obsah

1.	Stávající stav poznání	1
1.1.	Úvod	1
1.2.	Historie krajinného plánování v České republice	4
1.2.1.	Krajinné x územní plánování	5
1.2.2.	Struktura územního plánování	6
1.2.3.	Dokumenty územního plánování	7
1.3.	Struktura územního plánování ve Velké Británii	9
1.3.1.	Charakteristiky jednotlivých zemí Velké Británie a dokumenty územního plánování	10
2.	Hypotéza	16
3.	Předběžná studie	16
4.	Výsledky předběžné studie	17
4.1.	Fragmentace krajiny	17
4.2.	Změna krajinného rázu	18
4.3.	Nerekultivovaná krajina	19
4.4.	Zábor volné krajiny	20
4.5.	Opouštění krajiny	21
4.6.	Vyhodnocení dokumentů	22
5.	Závěr	26
6.	Použitá literatura	29

1. Stávající stav poznání

1.1. Úvod

Člověk byl odpradáвна nucen porozumět přírodě a krajině k tomu, aby přežil. Původní evropská převážně lesnatá krajina byla postupným osídlením a kultivací přeměněna na krajinu převážně urbanizovanou. Následkem toho vznikla celá řada různých typů krajiny podle míry využití člověkem, a to od krajiny zcela přírodní po krajinu zcela přeměněnou člověkem. Intenzita lidského vlivu byla dána historickým vývojem konkrétního území a do značné míry omezena právě jeho přírodními podmínkami (Romportl, 2005). I když člověk je a vždy bude součástí krajiny, stal se činitelem schopným krajinu utvářet (Supuka, 1995). Člověkem pozměněná krajina tak odráží historický vývoj lidstva a jeho dobového smýšlení realizovaného v prostředí – krajině. Urbanizovanou krajinu tak můžeme považovat za výsledek vývoje společnosti (Supuka, 1995).

V souvislosti s historickým vývojem lidstva doznala krajina různých změn. Významné změny v krajině v nedávné historii proběhly v první polovině 19. století se začátkem průmyslové revoluce (Skaloš, 2004) a jako reakce na rychlý rozvoj hospodářských činností vznikly v Anglii (na přelomu 19. a 20. století) počátky krajinného plánování. Předtím cílevědomé plánování krajiny nebylo zapotřebí. Zásahy lidské společnosti na utváření krajiny nebyly do 19. století tak výrazné (Nepomucký, Salašová, 1996). Až s rostoucím tlakem lidské populace a s ním spojené zvýšené využívání přírodních zdrojů, nové technické možnosti a ekonomické zájmy měnily funkce krajiny a zvyšoval se dopad člověka na krajinu (Dreslerová, Packová 2006). Kdyby krajinné plánování nevzniklo, nové technologické schopnosti člověka by umožnily takové zásahy do krajiny, jejichž výsledkem by mohly být podstatné kvalitativní změny mnoha krajin na Zemi. Cílem krajinného plánování je tedy najít cestu přijatelných regulací lidské činnosti s ohledem na ochranu krajiny (Nepomucký, Salašová, 1996).

Z Anglie se krajinné plánování začalo šířit do ostatních vyspělých průmyslových zemí (Nepomucký, Salašová, 1996). V tehdejší Československu se začalo uplatňovat v meziválečném období. Šlo především o regulační plány zaměřené na regulaci zástavby, dopravy a obnovu krajiny (Petřík, 1987). Vaníček (1973) definuje krajinné plánování jako: „Vědecky promyšlené a praktickými zkušenostmi ověřené racionální usměrňování veškeré lidské činnosti při respektování zásad proporcionálního rozvoje přírodních i antropogenních faktorů působících vzájemně v čase i prostoru“ (Vaníček, 1973, str. 199). Při tvorbě

krajinného plánu se vytyčí cíle a úkoly pro krajinné plánování, pomocí plánovacích nástrojů se vyhraní meze ve využívání krajiny, a také se zvolí vhodný způsob hospodaření s krajinou. Na krajinu lze nahlížet v mnoha úrovních. Proto i plánování krajiny by mělo být v mnoha úrovních tzv. hierarchické, to znamená postavené na základě vzájemně provázaných úrovních. V opačném případě se v důsledku nedostatečné hierarchické provázanosti krajinné plánování stává nedostačujícím nástrojem k řešení problematiky krajiny (Boucníková, Fanta, 2005). Lidská činnost způsobuje v krajině řadu problémů. Semančíková et al. (2008) rozdělila problémy v krajině z hlediska kvalitativního a prostorového viz tabulky č. 1 a 2.

Tabulka 1: Hlavní problémy v krajině ČR podle Semančíkové et al. (2008) z kvalitativního hlediska.

Krajinný problém	Popis problému
Degradace krajinných složek	Krajinné složky jsou ovzduší, voda, půda, nerostné suroviny a biodiverzita. Degradací se změní (sníží) kvalita jednotlivých složek.
Degradace biologické rozmanitosti	Degradace biodiverzity - jedná se o degradaci na úrovních genomu, druhů, populací a společenstev. Šíření invazních druhů - ohrožení spočívá především ve vytlačování původních populací.
Degradace krajinných funkcí	Narušení přírodních ekosystémů (mokřady, louky, rašeliniště) a stabilizačních prvků (liniová vegetace). Narušení propustnosti krajiny - znemožní migraci druhů po krajině v souvislosti s výstavbou bariér. Narušení protierozní funkce – dochází k zvýšené erozi půd, působením vody a větru tam, kde byly přírodní ekosystémy přeměněny na zemědělskou půdu. Narušení retenční funkce –krajina ztrácí schopnost zadržovat vodu.
Degradace krajinné rozmanitosti	Degradace krajinné rozmanitosti (zejména menšího rozsahu) je příčinou uniformního vzhledu krajiny.
Ohrožení krajinných služeb z jednotlivých ekosystémů	Jde především o zhoršení produkčních vlastností např. zemědělských ekosystémů, degradace půdy, degradace stanovišť.

Tabulka 2: Hlavní problémy v krajině ČR podle Semančíkové et al. (2008) z hlediska prostorového.

Krajinný problém	Popis problému
Fragmentace krajiny	Děj, při kterém se krajina dělí na menší části a neustále se zmenšuje volný prostor pro různé populace rostlin a živočichů. Největší příčinou fragmentace bývá výstavba dopravních komunikací. Řadí se sem i výstavba nových areálů a sídel.
Zábor volné krajiny	Příčinou je neřízený rozptyl zástavby do krajiny. Zejména v centrech ekonomického růstu stále roste tlak na zábor především zemědělské půdy namísto využívání brownfields.
Změna krajinného rázu	Krajinný ráz je dán specifickými znaky krajiny. Změny těchto znaků vedou k tzv. vizuálnímu znečištění krajiny.
Opouštění krajiny	V důsledku snižování počtu pracovních míst v zemědělství a dochází k tzv. marginalizaci zemědělské půdy a venkova. Lidé opouštějí krajiny a zvyšuje se zastoupení neobdělávané zemědělské půdy což vede k nežádoucím důsledkům (eroze půdy, rozšiřování invazních rostlin, zarůstání území). Významným jevem opouštění krajiny jsou tzv. brownfields. Jsou to pozemky a stavby v urbanizovaném území, které ztratily původní využití.
Nerekultivovaná krajina	Je to zdevastované území zejména po těžbě nerostných surovin a zemědělské a průmyslové výrobě (haldy, skládky).

Co se prostorové problematiky krajiny ve vědecké literatuře týče, většina publikovaných studií se zabývá opouštěním krajiny a zábořem volné půdy v krajině. Problémům jako je fragmentace krajiny, nerekultivované krajiny a změně krajinného rázu se většinou autoři věnují spíše v obecné rovině než v konkrétních případech. Opouštěním krajiny se zabývá Panagopoulos, (2009), Adam et al. (2010) a Svobodová, Věžník, (2009), všechny práce se věnují problematice brownfields. Zábor volné půdy řeší např. Sýkora (2003) v souvislosti s urbanizací, Bibby (2009) v souvislosti se změnami využívání půdy, Clark (2009) porovnává evropská a americká měřítka pro novou zástavbu a Wang, Wong (2009) spojují novou zástavbu s ekonomickým růstem. Gasparovic et al. (2009) uvádí různé způsoby rekultivace krajiny, například zalesňování v Británii se věnuje Tokgoz (2010). Práce Young, Jarvis, (2001), Gorh (2000), Watt et al. (2008) ukazují nástroje a prevenci fragmentace krajiny a Dodd and Prichard (1993) se zmiňuje o ochraně krajinného rázu v Severním Irsku.

Problém ohrožení a riziko trvalé ztráty krajinných hodnot se odráží i ve formulování politických dokumentů. Je však otázkou, do jaké míry se tyto dokumenty řešením krajinných problémů opravdu zabývají.

1.2. Historie krajinného plánování v České republice

Počátky formování krajinného plánování na území bývalého Československa spadají do období mezi první a druhou světovou válkou (Nepomucký, Salašová, 1996).

V poválečném období na základě výzkumu na Ústavu pro stavbu měst vznikl návrh metodiky plánování a návrh zákona o organizaci krajinného (prostorového plánování) a urbanistického (místního plánování) (Hruška, 1946), kde bylo krajinné plánování rozděleno do 4 forem: národní, prostorové, odborné a místní. Vzniklo i tzv. biologické plánování, zaměřené na technické zásahy do krajiny (Petřík, 1987). Po roce 1948, nastolením totalitního režimu zaměřeného na rozvoj industrializace se veškeré filozofie biologického plánování se odsunuly do pozadí. Až v 70. letech vznikla informační soustava o území (ISU), ta měla být součástí plánovací dokumentace. Dále vznikla metodika označovaná LANDEP (Růžička, 1982). Jejím výsledkem byl návrh na ekologicky optimální strukturu, která umožňuje vzájemné porovnání směrných územních plánů (návrh urbanistické struktury) a souhrnných projektů pozemkových úprav (návrh zemědělské struktury) s ekologickými podmínkami území. Metodika obsahovala i návrh opatření na snížení očekávaných negativních důsledků činností člověka na krajinu (Nepomucký, Salašová, 1996). Zároveň vznikla obdobná metodika krajinné syntézy zaměřená na zkoumání prvků krajinné struktury (Mazúr, 1980). Po roce 1989 nastaly výrazné změny týkající se především legislativních norem. Velmi významným krokem ve vývoji krajinného plánování u nás je formování metodik a vypracovávání návrhů tzv. strategie trvale udržitelného rozvoje vybraných území (Nepomucký, Salašová, 1996).

Současné krajinné plánování se odehrává prostřednictvím metodiky Územních systémů ekologické stability – ÚSES (Low et al., 1986). Metodika ÚSES řeší problém zachování a obnovu ekologicky stabilních prvků krajiny ve formě biocenter, biokoridorů interakčních prvků. Vymezuje v krajině ekologicky hodnotná a významná území, která by měla být z důvodů zabezpečení lepší výměny genetických informací propojena systémem biokoridorů do sítě, která bude z hlediska ekologie stabilizovat krajinný systém (Low et al., 1995). Vznikla jako výsledek snahy o obnovení ekologické rovnováhy především zemědělské krajiny, silně poznamenané socialistickou zemědělskou velkovýrobou. V současné době je metodika ÚSES zakotvena v zákoně (114/1992 Sb., O ochraně přírody a krajiny). Z hlediska územního plánování představují ÚSES jeden z limitů využití území, jenž je třeba při řešení územního plánu respektovat, protože je to jeden z předpokladů, jak zabezpečit trvalý soulad všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území (§ 2, 183/2006 Sb., O územním plánování a stavebním řádu).

1.2.1. Krajinné x územní plánování

V ideálním případě by krajinné plánování mělo být začleněno do územního tak, aby regulovalo hospodaření na racionální formy využívání obnovitelných a neobnovitelných přírodních zdrojů, na řízení oblastního ekonomického a sociálního rozvoje při zachování všech přírodních, estetických a kulturních hodnot krajiny. (Petřík, 1987). Krajinné plánování rozvíjené ve světě vychází z tohoto jednotného principu. Rozdílný je ovšem přístup, respektive cíle rozvoje, které se formují na základě rozdílných ekonomických formací a národních strategií jednotlivých států (Salašová, Nepomucký, 1996).

Předmětem krajinného plánování je krajina. Lze jí chápat jako soubor dynamických a heterogenních systémů, složených z přírodních a člověkem vytvořených složek (Salašová, Nepomucký, 1996). Míchal (1992) tvrdí, že jako krajina může být zkoumána jakákoliv prostorová jednotka, jejíž složky, vazby mezi nimi, toky látek, energií a informací jsou definovány tak, aby chování této jednotky bylo možné předpovídat a řídit.

Literatura často pracuje s pojmem tvorba krajiny. Tvorbou krajiny se rozumí snaha dosáhnout a zachovat optimální využití kulturní krajiny cestou hledání rovnováhy mezi nejefektivnějším využitím krajiny za současného respektování jejich přírodně-biologických vlastností (Bortel, 1993).

Pro potřeby krajinného plánování se tento pojem užívá ve smyslu cílevědomé lidské činnosti, kterou člověk vstupuje do přirozených vývojových procesů krajiny a mění je (Petřík, 1987). Plánování krajiny se v ČR uskutečňuje pomocí prostředků územního plánování (viz schéma 1), což je z pohledu krajiny nedostatečné, protože obsah územního plánování není s krajinným plánováním shodný (Bulíř, 1992). Krajinný plán, který dokumentuje možnosti a potenciál daného krajinného prostoru by měl sloužit, jako výchozí podklad pro následné územní plánování. Krajinné plánování úzce navazuje na územní, jeho obsah by však měl být daleko výrazněji založen na poznacích krajinně ekologických, případně geografických. Mělo by se zaměřit na řízení procesů a vztahů v krajině z hlediska jejího optimálního využívání při současném respektování potenciálu krajiny a zachování její ekologické rovnováhy (Salašová, Nepomucký, 1996). V České republice zatím termín krajinné plánování současně platné legislativní předpisy nepoužívají, nicméně na teoretické úrovni je poměrně dobře rozpracováno a pro plánování existuje celá řada nástrojů (Nepomucký, Salašová, 1996; Sklenička, 2003), které jsou zde spojeny několikaletou tradicí. Na lokální úrovni se jedná o územní plány ekologické stability, lesní hospodářské plány, revitalizace vodních toků, plány péče o ZCHÚ, pozemkové úpravy, posouzení EIA. Na regionální úrovni to jsou Strategie

rozvoje jednotlivých krajů ČR, Programy rozvoje mikroregionů, Oblastní plány rozvoje lesů. Mezi strategické dokumenty národní úrovně, které by měly vymezovat politické cíle práce s krajinou, patří Strategie udržitelného rozvoje České republiky a nově Strategie regionálního rozvoje ČR pro léta 2007 – 2013 a Národní strategický plán pro rozvoj venkova v České republice na období 2007 – 2013 (Dreslerová, Packová, 2006), dále pak Strategie hospodářského růstu ČR (2005 - 2013), Strategie regionálního rozvoje ČR, Národní rozvojový plán ČR, Národní strategický referenční rámec ČR (všechny platné na období 2007 – 2013), a Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR a Státní politika životního prostředí (2004 – 2010) (Semančíková et. al 2007). Ale Semančíková et. al (2007) konstatuje, že krajinou jako celkem se ve většině případů zabývají pouze částečně.

Územní plán by se potom více zaměřoval na funkční uspořádání krajiny a regulace činností člověka. (Salašová, Nepomucký, 1996).

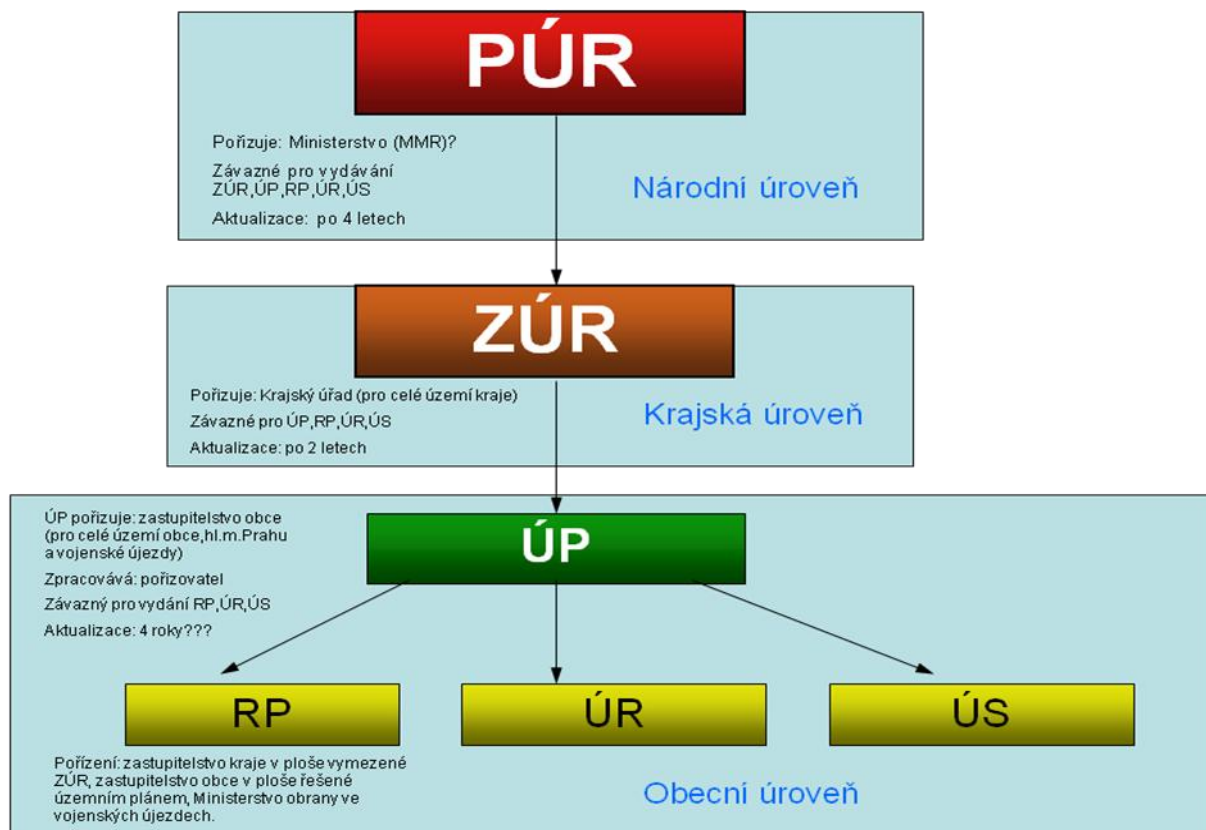
1.2.2. Struktura územního plánování

Územní plánování používané v České republice je hierarchicky členěno na národní, krajskou a obecní úroveň (viz schéma 1). Nejvýše řazená národní úroveň je pod záštitou Ministerstva pro místní rozvoj. Ministerstvo pořizuje pro územní plánování dokument s názvem Politika územního rozvoje. Tento dokument je závazný pro vydávání dokumentů územního plánování a územních rozhodnutí, které jsou na hierarchicky nižší krajské a obecní úrovni. Politika územního rozvoje musí být Ministerstvem neustále obnovována a aktualizována. Doba aktualizace dokumentu je zákonem stanovena na 4 roky.

Územní plánování na krajské úrovni je pod správou krajských úřadů. Ty vypracovávají návrh dokumentu Zásady územního rozvoje, platný pro celé území daného kraje. Ministerstvo poté posoudí návrh zásad územního rozvoje a krajský úřad může tento návrh zásad vydat. Platí, že tento dokument je závazný pro pořizování a vydávání dokumentů územního plánování a územních rozhodnutí, které jsou na obecní úrovni. Dokument Zásady územního rozvoje je aktualizován Krajskými úřady každé 2 roky.

Nejnižší úroveň územního plánování podle hierarchického členění představuje obecní úroveň. Ta se stará o územní plánování v obcích. Zastupitelstvo obce pořizuje Územní plán, dokument pro územní plánování v obci. Ten je platný po dobu 4 let a je závazný pro pořízení a vydání regulačního plánu, pro rozhodování v území, zejména pro vydávání územního rozhodnutí.

Schéma 1.: Struktura územního plánování v České republice.

1.2.3. Dokumenty územního plánování

Politika územního rozvoje (PÚR), je nástrojem pro územní plánování, řeší požadavky pro úkoly územního plánování v republikových, přeshraničních a mezinárodních souvislostech, zejména s ohledem na udržitelný rozvoj území. Dále potom určuje základní podmínky a strategii pro naplňování těchto úkolů. Z PÚR vycházejí územně plánovací dokumentace v podobě územního plánu obce a regulačního plánu.

Politika územního rozvoje tvoří koncepce územního rozvoje. PÚR poskytuje rámec pro rozvoj a zhodnocování území ČR. Obsahem politiky jsou priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje. Dále potom vymezuje plochy a koridory dopravní a technické infrastruktury republikového a mezinárodního významu.

Dokument je ukotven ve státní legislativě (zákon č. 183/ 2006 Sb., O územním plánování a stavebním řádu), navazuje na Národní rozvojový plán a Strategii regionálního rozvoje. Návrh politiky územního rozvoje pořizuje ministerstvo na základě plánovacích podkladů, dokumentů a mezinárodních závazků. Návrh se předává vládě ke schválení. V současnosti je (PÚR) platná pro období 2008 – 2012.

Zásady územního rozvoje (ZÚR) stanoví zejména základní požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje, vymezení plochy nebo koridory. ZÚR rozvíjí a zpřesňuje cíle a úkoly PÚR a stanovují krajské priority a zájmy, určují strategii pro jejich naplňování a koordinují územně plánovací činnost obcí. Zpracovávají ho všechny krajské úřady v České republice.

Územní plán (ÚP) rozvíjí cíle a úkoly územního plánování v souladu se zásadami územního rozvoje a s politikou územního rozvoje. Pořizování zajišťuje zpracování konceptu územního plánu a vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území, pokud je to stanoveno v zadání územního plánu. Návrh posuzuje krajský úřad. Vlastníci pozemků a staveb dotčených návrhem veřejně prospěšných staveb mohou uplatnit své námitky proti návrhu územního plánu.

Regulační plán (RP) je určitý způsob atrakce územního rozhodování a to ze stavebního úřadu na obec. Regulační plán nahrazuje v řešené, zastavěné ploše ve schváleném rozsahu územní rozhodnutí a je závazný pro rozhodování v území. Regulační plán vždy nahrazuje územní rozhodnutí ve věci vymezení pozemků a jejich využití a pro stanovení podmínek staveb veřejné infrastruktury a veřejně prospěšných opatření.

1.3. Struktura územního plánování ve Velké Británii

Také ve Velké Británii je struktura plánování hierarchická. Každá ze čtyř zemí unie má samostatně vypracovanou strukturu plánování v závislosti zejména na přírodních poměrech, hospodářství a obyvatelstvu (Bateman et. al, 1993). Navzdory centralizaci britské vlády, není jednotný územní plán pro celou Velkou Británii v současnosti zhotoven. Každá ze čtyř zemí v Británii má vlastní politický systém a tím i strukturu územního plánování (viz tabulka 3) a strategické dokumenty na národní úrovni. Neexistuje tedy žádná jednotná forma národního plánování ve Velké Británii připravované pro celou zemi (Cullingworth, Nadin, 2006). Z tohoto důvodu je obtížné uchopit slovo „národní“ ve smyslu hierarchie plánování, jelikož dokumenty popisující jeden ze čtyř regionů (zemí) v Británii upřednostňují slovo regionální (Cullingworth, Nadin, 2006). Dále v práci budu proto uvádět slovo region či regionální, pokud tak bude myšlen jeden ze čtyř regionů Británie nebo dokument na nejvyšší regionální úrovni. Britský systém plánování používá v regionální úrovni kromě dlouhodobých strategií plánovací směrnice (*planning policy statements*), které poskytují základní kostru strategického plánování pro přípravu lokálních plánů. Za plánovací směrnice (*planning policy statements*) zodpovídají národní politiky jednotlivých regionů. Směrnice pro plánování se obsahově zaměřují na řešení ekonomických, sociálních a environmentálních problémů a musí být v souladu s principy a cíli jednotlivých dlouhodobých strategií.

Tabulka 3: Struktura územního plánování ve Velké Británii.

Plánování / Region	Anglie	Skotsko	Severní Irsko	Wales
Národní / Regionální (Regional)	Plánovací politická směrnice (<i>Planning policy statements and Guidance notes</i>)	Skotská politika plánování a plánovací pokyny (Scottish planning policy Planning advice notes)	Směrnice politického plánování, regulace rozvoje (Planning policy statements Development control advice notes)	Plánovací politika Walesu (Planning Policy Wales), Technické pokyny (Technical advice notes)
	Regionální územní strategie (<i>Regional Spatial Strategies</i>) - RSS	Systém národního plánování pro Skotsko (<i>National Planning Framework for Scotland</i>)	Regionální rozvojová strategie pro Severní Irsko (<i>Regional Development Strategy for Northern Ireland</i>)	Územní plán pro Wales (<i>Spatial Plan for Wales</i>)
Lokální	Systém lokálního rozvoje (<i>Local development Frameworks</i>)	Strukturní plány (<i>Structure plans</i>)	Oblastní plány (<i>Area Plans</i>)	Lokální rozvojové plány (<i>Local development plans</i>)
	Hlavní strategie (<i>Core Strategy</i>)		Lokální plány (<i>Local Plans</i>)	
	Zvláštní vymezení (<i>Land allocations</i>)	Lokální plány (<i>Local Plans</i>)	Odborné plány (<i>Subject plans</i>)	
	Oblastní plány (<i>Area Plans</i>)			

1.3.1. Charakteristiky jednotlivých zemí Velké Británie a dokumenty územního plánování

Co se týče typu geologické stavby a krajiny je to velice pestrá země. Velká Británie je složena ze čtyř regionů Severní Irsko, Skotsko, Wales, Anglie, které se liší krajinným reliéfem.

Severní Irsko se rozkládá na severovýchodě ostrova Irsko v Atlantském oceánu. Ve střední části se nachází roviny a nížiny s největším jezerem Británie Lough Neagh, které jsou dokola obklopeny horskými pásmy (Bateman et. al., 1993). Podle Glasse (1994) se Severní Irsko může pyšnit nejhezčí krajinou v Británii. Zemědělské pozemky a pole jsou menší velikosti než v jiných regionech v Británii a téměř všechny pozemky jsou v osobním vlastnictví. Většina volné krajiny zůstává nenarušená. Ale zvyšuje se tlak na rozvoj a na zástavbu krajiny. Pokroky v plánování pro využívání půdy a v ochraně přírody jsou pomalejší než ve zbytku Británie. Legislativa je daleko méně rozvinuta a je hodně kritizována, zejména z hlediska

odsunování návrhů týkajících se ochrany nových území a managementu (Dodd and Pritchard, 1993).

V roce 1998 vydalo Ministerstvo zahraničí pro Severní Irsko návrh dokumentu *Shaping our Future: Towards a Strategy for the Development of the region*. Návrh dokumentu byl konzultován a následoval dokument *Regional Development Strategy for Northern Ireland 2025 (RDS)* v roce 2001. Tato strategie poskytuje dlouhodobou vizi budoucího rozvoje Severního Irska až do roku 2025 a je velmi podobná Evropskému modelu v územním plánování, snaží se najít soulad rozvojových zájmů v území se společenskými, ekonomickými a environmentálními cíli. Strategie je řízena Ministerstvem pro regionální rozvoj (*The Minister for Regional Development*). Každý rok vychází posudek zpracovaný komisí (*Assembly Committee*). Doba aktualizace strategie je stanovena na 5 let.

Na lokální úrovni jsou plánovacími dokumenty *Area Plans*, které obsahují strategickou metodiku pro danou oblast (*District Council*). Jsou zpracovány úřadem *The planning Service of the DoENI*. Poskytují základní kostru k přípravě lokálních plánů. Ta je připravena na 10 – 15 let. Lokální plány (*Local plans*) poskytují detailní směrnici pro menší oblasti (*District Council*). Mohou se dle volného uvážení zpracovávat i tzv. *Subject plans* (odborné plány) zabývající se zvláštními projekty a tématy.

Skotsko zaujímá velké plochy nádherné nenarušené krajiny a divoké přírody. Sčítá většinu nejvyšších vrcholků v Británii, téměř 300 vrcholků je vyšších než 900 metrů. Skotsku též patří většina ostrovů Británie a pobřeží je přes 10 000 kilometrů dlouhé (Bateman et al., 1993). Navzdory těmto faktům do konce devadesátých let nebyl ve Skotsku žádný národní park (Rice 1998). První parky byly navrženy v roce 2000 a ustanoveny byly až v roce 2002 (Loch Lomond and the Trossachs) a v roce 2003 (Cairgorms) (internetový odkaz ⁽¹⁾).

V roce 2004 byla vydána současná verze dokumentu *The National planning Framework for Scotland*. Dokument je klíčový činitel tvorby životního prostředí pro dalších 20 až 25 let. Pozoruje a zkoumá směr územního rozvoje, určuje důležité strategické investice v infrastruktuře a představuje velmi obecně územní scénáře pro 4 regiony ve Skotsku. Plán je kostrou plánovacích postupů a rozhodování, v plánovacích procesech by měl být aktualizován každé 4 roky. Byl podrobený environmentálnímu hodnocení a k širokému nahlédnutí a konzultaci.

Ve Skotsku existuje dvouřadý systém struktury lokálního plánování. Jsou zde závazné strukturální plány (*Structure plans*) a Lokální plány (*Local Plans*). Strukturální plány slouží jako základní kostra pro lokální plány a jako obecná směrnice pro dané oblasti (*District Councils*).

Jsou připravovány na 20 leté období (2006 – 2026). Lokální plány (*Local Plans*) jsou rovněž závazné, ale jsou tvořeny pro menší oblasti a jsou podrobnější. Nyní se uvažuje o zrušení těchto plánů a jejich nahrazení Lokálními rozvojovými plány (*Local development plans*). Řídícím orgánem lokální úrovně ve Skotsku jsou *Unitary Councils*.

Území **Walesu** se rozkládá na poloostrově na středozápadě Velké Británie. Zaujímá rozlohu přibližně 20 000 km². Na východě hraničí s Anglií a ze 3 stran je obklopen mořem. Pobřeží je dlouhé téměř 1200 km a počítá několik ostrovů na severozápadě. Ve Walesu jsou rozsáhlá horská pásma, do kterých se zařezávají hluboká říční údolí. Nížiny se rozkládají hlavně kolem pobřeží a v údolích. Nejvyšší koncentrace průmyslu a obyvatelstva se nachází na jihu země v okolí velkých měst. Jinak je Wales typický svými malými farmami, kde dominuje chov ovcí a skotu (Bateman et al, 1993).

Poslední dokument *People, Places, Future: Wales Spatial Plan* (Welšský územní plán) byl publikován na konci roku 2004. Plán je připraven pro horizont 20 let. Důležité bylo zajistit větší rovnováhu a udržitelný rozvoj mezi různými částmi Walesu. Důraz byl kladen na potřeby mezisektorálního souladu uvnitř Walesu. Welšský územní plán je záštitou *Minister for Finance and Public Service Delivery*. Doba aktualizace je stanovena na každé 4 roky. V roce 2008 tedy byla vydána první aktualizovaná forma plánu. Složitost environmentální politiky ve Walesu je snad nejlepší příklad strategického přetížení. (Ve Walesu působí *Wales Spatial Plan, A National Plan for Wales 2001, a Strategic Agenda for the Welsh Assembly Government: A Better Country (2003), National Economic Development Strategy: A Wining Wales (2001), Sustainable Development Scheme and Action Plan*).

V roce 1996 vláda vytvořila *Unitary Councils and National Parks*, odpovědný orgán pro lokální plánování. Zákon z roku 2004 (*Planning and Compulsory Purchase Act*) nahradil původní dvouřadou strukturu plánů (*unitary development plans*) lokálními rozvojovými plány (*local development plans*) a celý systém zjednodušil. V roce 2005 byla publikována finální verze *Local Development Plans Wales*, která je připravena na 10 – 15 let a doba obnovy stanovena 4 roky.

Anglie je největší a nejlidnatější zemí s nejhustším osídlením ze všech čtyř regionů. Zaujímá dvě třetiny rozlohy ostrova Velké Británie. Na severu hraničí se Skotskem a na západě s Walesem. Většina území Anglie je kopcovitá a na severu se rozkládá pohoří (Bateman et al, 1993).

Jihovýchod Anglie je nejhustěji osídlenou oblastí Británie, především se jedná o oblast známou jako Great London Urban Area. Žije zde zhruba šestina populace Británie.

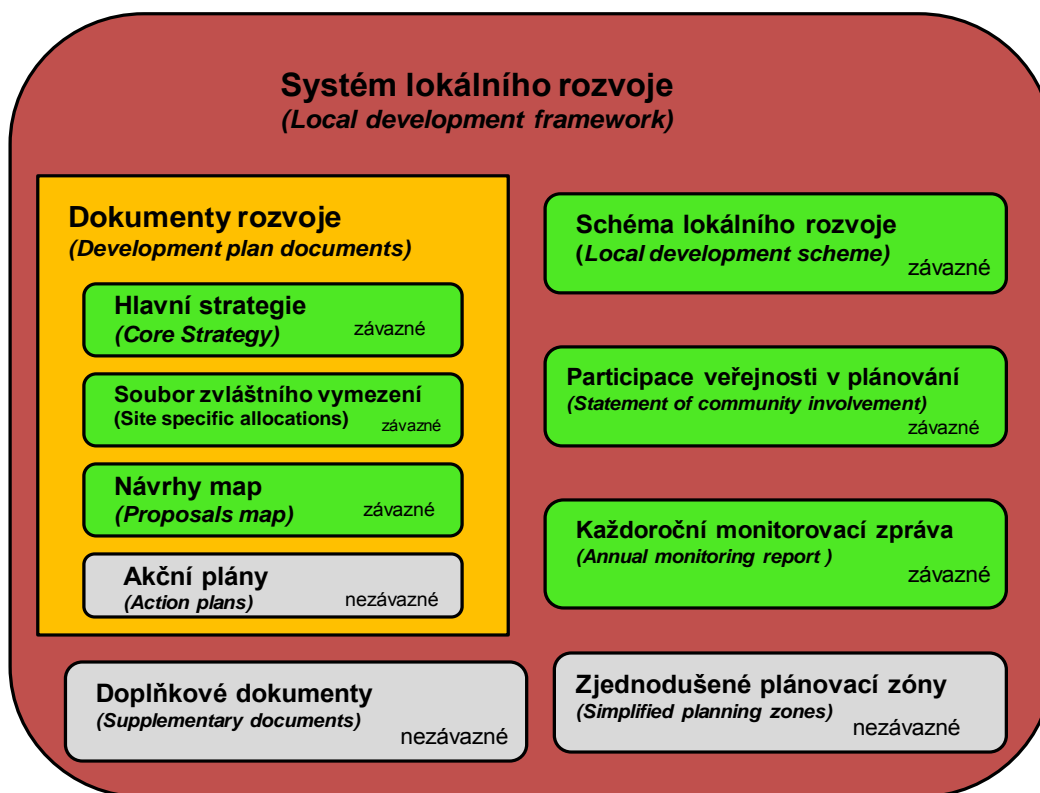
Téměř osm z deseti lidí v Británii v roce 2001 žilo v městském prostředí (Pointer, 2005).

Anglie je jedinou zemí ve Velké Británii, která je současně bez národního územního plánu. Studie publikovaná v roce 2005 (*Regional Futures: England regions in 2030*) nebyla chápána jako 1. stupeň tvorby územního plánu v Anglii ale spíše jako vyvíjející se národní „vize“, na jakou by mohly anglické regiony navazovat. Zajímá se rozdílnou prosperitou regionů zvláště mezi jihovýchodem, severem a středem. Ukazuje, jaké rozdíly by mohly nastat v následujících letech. Větší omezení na jihovýchodě by měla velmi ničivé důsledky pro národní ekonomiku. Účinek by mnohem více potlačil růst země díky vyšším cenám, inflaci, nedostatku konkurenceschopnosti v obchodní činnosti, spíše než přerozdělit aktivity a činnosti do chudších regionů. Každý region v Anglii má vypracovanou tzv. Sub-strategii (*Regional Spatial Strategies*). Vznikly přepracováním a přejmenováním směrnic (*Regional Policy Guidance*) zákonnou povinností z roku 2004 (*Planning and Compulsory Purchase Act 2004*). Nové strategie se měly více soustředit na strategické problémy regionální úrovně a přispívat udržitelnému rozvoji. Hlavní smysl regionální územní strategie je stále poskytovat regionální kostru plánu pro přípravu rozvojových plánů orgánům místní správy.

Zákonný charakter Sub-strategií (*Regional Spatial Strategies*) dává větší podnět k jiným zájmům, z nichž některé až doposud poutaly malou pozornost v regionálním územním plánování a teprve teď se staly součástí procesu (Vigar and Healey 1999).

Struktura územního plánování na lokální úrovni v Anglii je velice složitá viz schéma 2.

Schéma 2: Struktura rozvojových plánů v Anglii na lokální úrovni.

System of local development (*Local development framework*) je soubor obsahující všechny lokální rozvojové dokumenty (*Local development documents*). System of local development je pouze termín, který se užívá pro vyjádření celého souboru dokumentů lokálního rozvoje. Zákon z roku 2004 (*Planning and Compulsory Purchase Act 2004*) nařizuje všem lokálním úřadům vytvářet soubor plánů lokálního rozvoje pro plánování v lokální úrovni. Soustava dokumentů rozvoje, obsažené v celém systému lokálního rozvoje, tvoří obsah plánu rozvoje, který má speciální charakter v rozhodování v území. Ve všech případech musí dokumenty závazně zahrnovat hlavní strategii (*core strategy*), Soubor zvláštního vymezení (*Site specific allocation*) a Návrhy map (*proposals map*). Lokální úřady mohou také připravit akční plány (*action area plans*) a jiné plánovací rozvojové dokumenty. Ty se užívají zejména v chráněných oblastech a ve městech. Některé rozvojové plánovací dokumenty jsou závazné, jiné mohou být připraveny dle uvážení místního úřadu. Jestliže jsou zhotoveny, jsou součástí rozvojového plánu. Závaznými součástmi plánu jsou hlavní strategie, soubor zvláštního vymezení a návrhy map. Hlavní strategie by měla být prvně připravený dokument, který zahrnuje dlouhodobé územní vize (nejméně na 10 let), zřejmou a obecnou metodiku, monitoring a implementaci. Soubory zvláštního vymezení vyplývají z názvu. Návrhy map určují přesné hranice připravených metodik a jsou aktualizovány se změnou nebo přijetím

nového dokumentu. Systém lokálního rozvoje musí zahrnovat schéma lokálního rozvoje (*local development scheme*), Participace veřejnosti v plánování (*statement of community involvement*) a Každoroční monitorovací zprávu (*Annual monitoring report*). Soubor plánů může také obsahovat Doplnkové dokumenty (*Supplementary documents*) a Zjednodušené plánovací zóny (*simplified planning zones*). Řídícím orgánem jsou *District, Unitary authorities* (oblastní úřady) a *London Boroughs* (Londýnské městské čtvrti).

2. Hypotéza

Na základě literární rešerše jsem definoval hypotézu, kterou jsem ověřil v předběžné studii.

Hypotéza (H1): V porovnání s dokumenty Velké Británie je současný stav začlenění krajinné problematiky do českého dokumentu PÚR nedostatečný.

3. Předběžná studie

Pro potřeby předběžné studie jsem ze studie Semančíková et al. (2007) převzal rozdělení prostorových problémů, se kterými se česká krajina v současnosti potýká, viz tabulka č. 1 a 2. Poté jsem zjistil a vyhledal všechny dokumenty pro plánování v obou zemích a vytvořil jsem schéma číslo 1 a tabulku č. 3. Ty znázorňují hierarchicky uspořádané struktury územního plánování v hodnocených zemích a jednotlivé dokumenty. Pro celkové zhodnocení regionální úrovně britského systému plánování, která odpovídá národní úrovni plánování v České republice, jsem vybral následující politické dokumenty: Pro Anglii *Regional Futures: England regions in 2030*, pro Skotsko *The National planning Framework for Scotland*, pro Severní Irsko *Regional Development Strategy for Northern Ireland 2025*, a pro Wales *People, Places, Future: Wales Spatial Plan*.

Pomocí internetu jsem si vyhledal výše zmíněné dokumenty územního plánování na národních úrovních, jak v České republice, tak ve Velké Británii. Všechny jsem pečlivě prostudoval a problémy v krajině z hlediska prostoru vypsali. Dokumenty jsem ohodnotil podle toho, jakým způsobem přistupují k řešení prostorové problematiky krajiny a podle hodnocení je následně rozdělil do tří kategorií. Jednotlivé kategorie vymezují 1. dokumenty, které se danému problému věnují (++), 2. dokumenty, jež problém alespoň zmiňují (kategorie +) a 3. dokumenty, které problém vůbec neřeší (kategorie -).

Grafické výstupy byly vypracovány v programu Origin Pro 7. Graf č. 1 zobrazuje hodnoty nezávisle na tom, jestli se nějakému problému dokument věnuje více či méně. Jde o celkové vyhodnocení komplexnosti dokumentů z pohledu definovaných problémů. Je to tedy celkový pohled toho, do jaké míry se dokumenty zabývají prostorovou problematikou krajiny. V programu Origin pro 7 jsou vytvořeny i grafy číslo 2 – 6. Každý z nich představuje jeden dokument, který ukazuje způsob řešení všech definovaných prostorových problémů podle výše zmiňovaných třech kategorií.

4. Výsledky předběžné studie

Rozbor národních strategických dokumentů z hlediska prostorových krajinných problémů popisuje tabulka č. 4.

Tabulka 4: Souhrn analýzy dokumentů

Prostorové problémy v krajíně	Dokumenty				
	PÚR	ER 2030	NPFS	WSP	RDSNI
Fragmentace krajiny	++	+	-	-	-
Změna krajinného rázu	+	-	++	-	+
Nerekultivovaná krajina	+	+	++	-	-
Zábor volné půdy	-	++	++	-	++
Opouštění krajiny	+	+	++	+	++

Studované dokumenty: Politika územního rozvoje ČR (PÚR), Regional Futures: England regions in 2030 (ER 2030), National Planning Framework for Scotland (NPFS), Wales spatial Plan (WSP), Regional Development Strategy for Northern Ireland (RDSNI).

4.1. Fragmentace krajiny

Věnují se (++): PÚR

PÚR - Problém fragmentace krajiny zahrnuje do svých republikových priorit pro územní rozvoj. Navrhuje minimalizovat vliv dopravní sítě a technické infrastruktury jakožto složek způsobujících fragmentaci a snažit se umístit tyto infrastruktury do již vzniklých koridorů.

Zmiňují se (+): ER 2030

ER 2030 – Zmiňuje fragmentaci krajiny v souvislosti s kvalitnější a hustší dopravní sítí a lepším spojením mezi regiony. Dokument poukazuje na to, že se požadavky na dopravní síť zvyšují, což by vedlo k další fragmentaci krajiny.

Neřeší (-): NPFS, RDSNI, WSP

Dokument ER 2030 si uvědomuje hrozbu poškození životního prostředí, ale už neřeší způsob, kterým by tomu mohla předejít. Ale zejména nová výstavba a velká míra urbanizace v Anglii jsou dle Young, Jarvis, (2001) nástrojem fragmentace krajiny. Překvapujícím faktem však je, že zbylé tři britské dokumenty (WSP, RDSNI, NPFS) se o fragmentaci krajiny ani nezmiňují. Ale dle Watts et al. (2008) v místech, kde jsou větší plochy lesnaté krajiny se alespoň dbá na jejich ochranu před fragmentací. Teoretické vysvětlení, proč tyto dokumenty vůbec tento problém neřeší, by mohlo souviset s hustotou obyvatel a jejich koncentrací v těchto regionech. Všechny 3 regiony mají o poznání menší hustotu obyvatelstva na km² než Anglie (případně i Česká republika) a také většina obyvatel se koncentruje v okolí velkých měst. Není proto důvod vytvářet tlak na zvyšující se dopravní síť v rámci celého regionu. Ačkoliv skutečnost může být zcela odlišná. Gorh (2000) tvrdí, že s ekonomickým růstem dané oblasti se zvyšuje nátlak na novou výstavbu budov i dopravní síť.

4.2. Změna krajinného rázu

Věnují se (++): NPFS

NPFS – Věnuje se krajinnému rázu v souvislosti s neustálými změnami v krajině jako odpověď na klimatické, ekonomické, sociální a technologické změny. Zmiňuje chystané projekty regenerace měst a obnovu lesních ekosystémů v rámci budoucího rozvoje obnovitelných zdrojů. Právě tyto projekty by mohly změnit ráz krajiny.

Zmiňují se (+): RDSNI, PÚR

RDSNI – Podotýká, že krajinný ráz venkovské krajiny je ohrožen nevhodným rozvojem. Je kladen větší důraz na obnovu a využívání venkovské zástavby zvláště tam, kde je novou výstavbou ohrožen unikátní krajinný ráz. **PÚR** – Ochrana krajinného rázu je zmíněna v jedné z republikových priorit. Krajinný ráz zmiňuje v souladu s rozvojem obce a zachováním nezastavěné okolní krajiny v rámci ochrany přírody.

Neřeší (-): WSP, ER 2030

Problematika krajinného rázu přímo navazuje a souvisí se záborem volné půdy v krajině. Protože zejména nová výstavba (dopravní síť, výstavba satelitních městeček ve volné krajině, větrné elektrárny) a těžba nerostných surovin v nezastavěné krajině nejvíce ovlivňuje narušení krajinného rázu (Fraňková, 2008). Dokument RDSNI zmiňuje krajinný ráz v souladu s ochranou nezastavěné venkovské krajiny. Protože na venkově se zvyšuje tlak na zástavbu (Dodd and Pritchard, 1993). Pouhá zmínka o ochraně krajinného rázu může být prevencí a

výstrahou do budoucna, prozatím Severní Irsko zřejmě tlak vyvíjený na zástavbu kontroluje. Ovlivnění krajinného rázu antropogenními hledisky zmiňuje dokument NPFS. Ale proč se touto otázkou vůbec zabývat, vždyť Supuka (1995) tvrdí, že je člověk součástí krajiny a krajinu si utváří dle dobového smýšlení. V dnešní moderní společnosti jsou však různá omezení zcela nezbytná (Nepomucký, Salašová, 1996). V České republice je ochrana krajinného rázu ošetřena zákonem (č. 114/92 Sb., O ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ust. § 12).

4.3. Nerekultivovaná krajina

Věnují se (++): NPFS

NPFS – Klade důraz na rekultivaci krajiny v oblastech dřívější těžby, bývalých skládek odpadů a již nevyužívaných a opuštěných územích. Poukazuje na zlepšující se životní prostředí v těchto oblastech a otevření nových možností pro ekonomický rozvoj a rekreaci. Ale daleko více se zaměřuje na zatraktivnění těchto míst zejména pro život a nové pracovní příležitosti.

Zmiňují se (+): PÚR, ER 2030

PÚR – Zaměřuje se zejména na oblasti narušené těžbou hornin (Karvinsko, Mostecko) a na vojenské prostory. Zmiňuje potřebou rekultivovat a revitalizovat oblasti narušené hnědouhelnou těžbou. **ER 2030** – pouze se zmiňuje o rekultivaci krajiny po dřívějších průmyslových továrnách na jihovýchodě Anglie a zatraktivnění území pro nové investory.

Neřeší (-): RDSNI, WSP

Uvedené dokumenty problém nerekultivované krajiny neřeší ani nezmiňují.

Těžba nerostných surovin, zejména těžba uhlí byla nebo je v obou zemích významná činnost. Po těžbě uhlí vznikají velké plochy zdevastované krajiny a je potřeba je rekultivovat. Gasparovic et al. (2009) uvádí různé způsoby biologické a mechanické obnovy. Tokgoz (2010) zmiňuje rekultivace, kde je vhodné území zalesňovat nebo nechat zatopit vodou. PÚR se o rekultivaci po těžbě uhlí pouze zmiňuje. Tento problém by si v České republice zasloužil jistě více pozornosti než jen pouhou zmínku o potřebě krajiny ve vhodných případech rekultivovat. Snad ještě horší přístup k problému představuje dokument WSP. Přitom podle Batemana et al, (1993) bylo ve Walesu do nedávné minulosti otevřeno nejvíce dolů pro těžbu uhlí.

4.4. Zábor volné krajiny

Věnují se (++): NPFS, RDSNI, ER 2030

NPFS – Národní strategie doporučuje opětovně využívat k zástavbě území, které bylo již dříve zastavěno zejména v oblastech silícího ekonomického růstu, v Glasgow a Edinburgu. Preferuje tak tuto možnost před zástavbou nového území, neboli zástavbou „za zelené louce“.

RDSNI – Definuje jasný směr, snahu o co největší využití území pro novou zástavbu v městských oblastech a nezasahovat příliš novou zástavbou do volné krajiny. **ER 2030** – poukazuje na současné plánovací politiky jako na nástroj omezující potenciál růstu na jihovýchodě. Dokument představuje scénáře vývoje do budoucna. Jednou z variant je však plánovaná nová zástavba na jihovýchodě. Tlak na novou zástavbu je v této oblasti obrovský. Zmiňuje se ale také, že by nová zástavba vedla k dalším záborům půdy v krajině.

Neřeší (-): PÚR, WSP

Tento problém se dá očekávat ve všech regionech Británie i v Česku. Je celkem paradoxní, že se problémem nezabývá národní plán pro Wales (WSP), ačkoliv ve středním Walesu dochází k odlivu obyvatel, kteří se stěhují na jih do velkých měst (Bateman et al., 1993) a tudíž je zde vyvíjen velký tlak na zástavbu. Český dokument Politika územního rozvoje (PÚR) problém ve svém obsahu ani nezmiňuje a tím dostatečně nezabezpečuje ochranu půdy před možnou neřízenou zástavbou v krajině. Výsledkem je výstavba tzv. satelitních sídel v blízkosti velkých měst (Sýkora, 2003). Česká republika stejně jako Wales mají s tímto trendem neustálé problémy. Je proto žádoucí, aby se i tyto dva dokumenty začaly problému nekontrolovatelné zástavby v krajině věnovat. Dokument ER 2030 na jedné straně připouští scénáře, kdy počítá s výstavbou, na straně druhé připouští skutečnost; že se bude zasahovat do krajiny. Jedná se zejména o jihovýchod Anglie a oblast Great London Urban Area. Je to zároveň nejlidnatější území celé Británie a nároky na zástavbu jsou stále větší (Pointer, 2005). Střetává se tu složka environmentální, která chce zachovat tzv. volné plochy půdy nezastavěné, a složka ekonomická. Právě ta je zodpovědná za tlak vyvíjený na novou zástavbu (Wang, Wong, 2009). Celkově pro Velkou Británii Bibby (2009) tvrdí, že se v současné době situace v souvislosti s řešením využívání půdy v Británii zlepšuje. Clark (2009) uvádí opatření o předcházení nové zástavby v okolí větších měst v Británii. Jedná se zejména o přeceňování nezastavěných pozemků v periferních částech.

4.5. Opouštění krajiny

Věnují se (++): RDSNI, NPFS

RDSNI – Strategie podporuje opatření pro přednostní využívání brownfields a bere to jako základní požadavek úspěšné městské obnovy. **NPFS** – Upozorňuje na velké plochy opuštěné krajiny (přes 100 km²). Zhruba třetina těchto území se nachází kolem měst Glasgow, North Lanarkshire a Dundee. Průmyslová odvětví se zde nepřizpůsobila novým technologiím a trhu, což vedlo k vysoké nezaměstnanosti a následnému úbytku populace v okolí těchto měst za vzniku opuštěné krajiny. Dokument poukazuje na politické cíle a vyčlenění finančních prostředků k opětovné regeneraci opuštěné krajiny.

Zmiňují se (+): ER 2030, WSP, PÚR

ER 2030 – Zmiňuje se o revitalizaci nevyužívaných urbanizovaných území, zejména regeneraci průmyslových zón. **WSP** – téměř všechny regiony Walesu se zmiňují o nutnosti upřednostnění obnovy brownfields před výstavbou v nezastavěné krajině. Upozorňuje na neatraktivitu a snižování pracovních míst v oblasti zemědělství v centrálním Walesu. Lidé se stěhují za lepšími pracovními příležitostmi do měst a tím se zvyšuje procento neobdělávané půdy na venkově. To znamená, že dochází k tzv. Marginalizaci zemědělské půdy. **PÚR** – pouze se zmiňuje o znovu využití brownfields v oblasti Karvinska dalšími ekonomickými činnostmi, revitalizovat opuštěná území a vytvořit nové pracovní příležitosti.

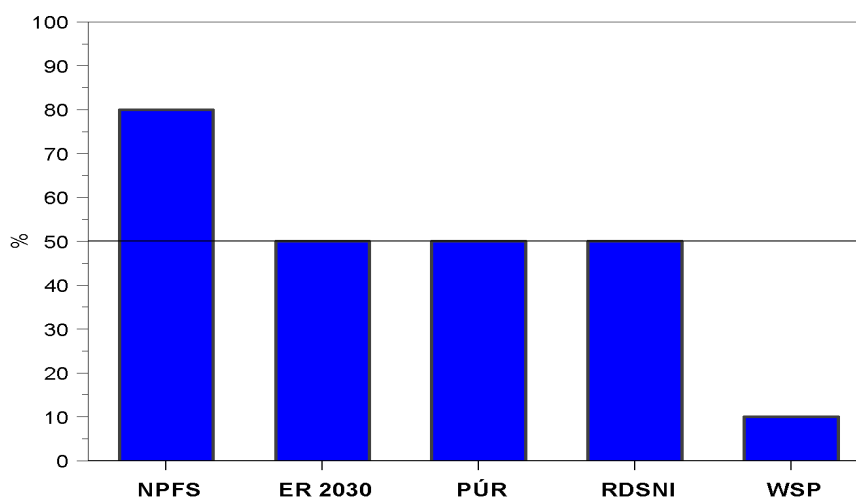
Ze zjištěných výsledků lze usuzovat, že opouštění krajiny je v současnosti společným tématem v posuzovaných regionech. Tento problém je řešen především v podobě brownfields. Je zmiňován v rámci podpory opatření o nutnosti upřednostňovat obnovu těchto lokalit. Příkladem může být znovu využití pozemků pro sportovní účely (Panagopoulos, 2009). V České republice je mnoho objektů brownfields zemědělského původu, protože po roce 1989, kdy velmi poklesla výroba v zemědělství kvůli volnému tržnímu systému mnoho budov a pozemků ztratilo své využití (Svobodová, Veznik, 2009). Adam et al., (2010) potvrzuje, že Skotsko přistupuje k tomuto problému velmi dobře a rozsáhlé plochy opuštěné krajiny jsou postupně opětovně využívány. Dalším zajímavým poznatkem v rámci řešení tohoto problému je skutečnost, že tzv. marginalizaci zemědělské půdy zmiňuje pouze „národní plán pro Wales (WSP). Přitom Bateman et al., (1993) tvrdí, že v Británii většina obyvatelstva žije v městském prostředí a tento trend se nemění, spíše naopak narůstá. Venkov se vylidňuje

(Pointer, 2005) a tak k marginalizaci zemědělské půdy zcela jistě dochází. Všechny dokumenty věnují problematice opouštění krajiny svou pozornost, negativní ovšem je, že problém v mnoha směrech neřeší úplně dostatečně.

4.6. Vyhodnocení dokumentů

Každému dokumentu byly přiděleny body za každý řešený nebo zmíněný problém. Za kategorii věnuje se (++) – 2 body, za kategorii zmiňuje (+) – 1 bod, za kategorii neřeší (-) nebyl udělen žádný bod. Dokument, který by se zabýval všemi problémy a zároveň se jim věnoval (++) , by v hodnocení získal 100%. Celkové vyhodnocení komplexnosti dokumentů je zobrazeno v grafu č. 1.

Graf 1: Vyhodnocení komplexnosti dokumentů z pohledu definovaných problémů.

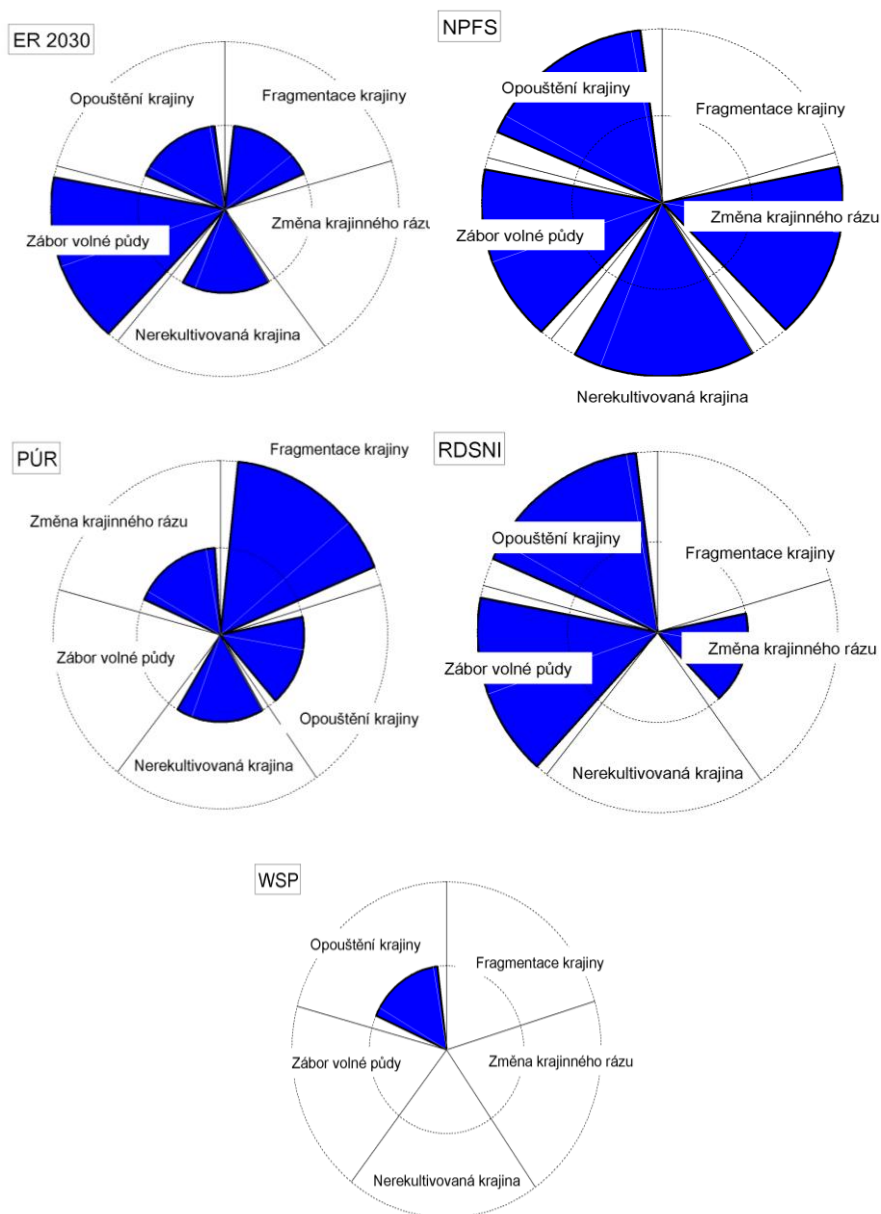

Podle kritérií nastavených v této studii byl jako nejkompexnější dokument vyhodnocen NPFS, který získal 80% maximálního možného bodového ohodnocení. Polovičního (50%) zisku dosáhly dokumenty ER 2030, česká PÚR a RDSNI. Všechny země, které jsou zastoupeny těmito dokumenty, propojují mnohé prvky spojené s přírodními podmínkami. Česká republika a britský region Severní Irsko mají velmi podobnou hustotu zalidnění s velkým podílem venkovských sídel. Na druhou stranu s anglickým regionem sdílí svůj průmyslový charakter a vyšší stupeň urbanizace v okolí větších měst. Nejméně hodnoceným dokumentem je WSP, který dosáhl pouze 10% z maxima možných. Což může být způsobeno tím, že přírodní podmínky a osídlení jsou ve Walesu velmi specifické a odlišné od ostatních britských regionů i České republiky a Wales tak řeší převážně jiné problémy. Většina regionu je hornatá a největší koncentrace obyvatelstva se nachází výhradně v nížinách kolem pobřeží.

Vylidněná centrální oblast tak nepotřebuje mít závazná opatření týkající se hodnocené problematiky krajiny. Pokud se detailně podíváme na dosažené výsledky, jsme schopni rozpoznat způsob řešení krajinných problémů jednotlivými dokumenty (viz - grafy č. 2 – 6).

Grafy jsou rozděleny na segmenty, které znázorňují jednotlivé problémy z hlediska prostoru podle třech kategorií. Každému dokumentu byly přiděleny body za každý řešený nebo zmíněný problém. Za kategorii věnuje se (++) – 2 body, za kategorii zmiňuje (+) – 1 bod, za kategorii neřeší (-) nebyl udělen žádný bod. Nevybarvená část grafu vymezuje kategorii (-) – neřeší, vybarvená část grafu do poloviny segmentu značí kategorii (+) – problém zmiňuje, vybarvená část grafu po okraj segmentu popisuje kategorii (++) – problému se věnuje.

Grafy 2 - 6: Představují dokumenty a způsob řešení jednotlivých prostorových problémů krajiny.

Z důkladného prostudování jednotlivých dokumentů vyplývá, že se dané dokumenty problematikou krajiny z hlediska prostoru zabývají. Způsob, jakým dokumenty jednotlivé problémy v krajině řeší, se však značně liší, podobně jako to vyplývá ze závěrů studie Semančíkové et al. (2007). Tyto skutečnosti se vyvíjí také v závislosti na charakteristice regionů, přírodních poměrech, hospodářství a obyvatelstvu.

Přírodní podmínky nejvíce ovlivňují míru antropogenního vlivu v krajině (Romportl, 2005). Odvíjí se od nich způsob hospodaření na konkrétním území, hustota osídlení a průmysl. Česká republika i Velká Británie jsou průmyslové země. V Česku se průmysl rozkládá prakticky po celém území státu a osídlení je rovnoměrně rozptýlené. Tyto faktory vyvolávají snahu o lepší spojení mezi městy, což předvídá rozsáhlou fragmentaci krajiny. Kdežto v Británii se většina průmyslu nachází v centrální a jihovýchodní části regionu Anglie a soustředí se zde i největší koncentrace obyvatelstva. V obou těchto průmyslových zemích lze očekávat problémy jako je opouštění krajiny, především nárůst tzv. brownfields a zejména zábor volné půdy, z důvodu rychlého rozšiřování větších měst, obzvláště v Anglii (Pointer, 2005). S problematikou záboru volné půdy v krajině úzce souvisí i změny v krajinném rázu. Britské regiony Wales, Skotsko a Severní Irsko jsou převážně hornaté a hustota osídlení není tak vysoká jako v Česku nebo Anglii. Největší shluk obyvatelstva a průmyslu se soustředí většinou do jedné oblasti a zbytek regionu je řídko osídlený s převažujícím zemědělstvím. V takových oblastech můžeme očekávat problémy opouštění krajiny, marginalizaci zemědělské půdy a v místech soustředěné zástavby další zábor volné půdy. Ve Skotsku a Walesu byla v historii významná těžba nerostných surovin (Batemann et al, 1993), tudíž lze předpokládat výskyt nerektivované krajiny a narušení krajinného rázu. Na rozdíl od britských regionů, kde zásoby nerostných surovin jsou značně vyčerpány (Batemann et al, 1993), v Česku je otevřeno stále ještě dost dolů zejména pro těžbu uhlí. Řešení této problematiky by mělo být nejaktuálnější v České republice, což v současné době bohužel není pravda.

Porovnání systému územního plánování

Velká Británie je složená ze čtyř zemí a každá země má vlastní strukturu plánování, kterou řídí národní politiky každého regionu. Struktura plánování je velmi složitě členěná. Jediným společným rysem v plánování obou zemí je jeho hierarchická struktura. I ta se ovšem odlišuje. V České republice jsou 3 úrovně plánování (národní, krajská, lokální) se závaznými dokumenty. V Británii prakticky chybí celonárodní úroveň ve smyslu hierarchie plánování, protože každá země vytváří svoji strukturu a dokumenty, které popisují jeden region. Proto

mají všechny 4 britské systémy pouze 2 hierarchické úrovně plánování (regionální, lokální). Ale každý region zpracovává svůj dlouhodobý strategický dokument. Zajímavé je, že Anglie nemá na nejvyšší hierarchické úrovni závazný dokument ve formě dlouhodobé strategie jako ostatní regiony Británie, ale používá tzv. sub - regionální strategie. Má vypracovanou pouze nezávaznou studii *Regional Futures: England regions in 2030*, která vytváří Anglickou vizi krajinného plánování.

Velký rozdíl ovšem nastává při porovnání britského a českého systému plánování jako celku. Britský systém je neúměrně složitější a mnohem podrobnější. Tím ale daleko lépe navazuje své specifické cíle a požadavky jednotlivých regionů do plánování jako takového. Ucelenější systém britského systému plánování také lepším způsobem řeší celkové pojetí problematiky krajiny, způsobené mimo jiné lepším zahrnutím plánování krajiny do procesu plánování. Navíc oproti České republice používají všechny britské systémy na nejvyšší hierarchické úrovni plánovací směrnice, které jsou v souladu s cíli s jednotlivými dlouhodobými strategiemi a jsou podkladem pro plány na lokální úrovni. Tím britské systémy více uplatňují své požadavky a cíle do lokální úrovně plánování.

5. Závěr

- V České republice se problematika krajiny na územním plánování nepodílí. Principy krajinného plánování je třeba do procesu územního plánování zahrnout. Ve Velké Británii funguje systém územního a krajinného plánování s historicky delší tradicí.
- Některé britské dokumenty (NPFS, RDSNI) by mohly jít v mnoha ohledech příkladem pro českou Politiku územního rozvoje. Zejména v řešení problematiky tzv. očekávaných problémů (tedy problémů, vyplývajících z přírodních poměrů, hospodářství a obyvatelstva). V tomto směru česká Politika územního rozvoje za britskými dokumenty (NPFS, RDSNI) trochu zaostává a na základě této studie by na ně mohla navázat.
- Dokument PÚR zcela zanedbává problematiku záboru volné krajiny, která by po vzoru britských strategií měla být prioritním cílem v přístupu k řešení celkové problematiky krajiny z hlediska prostoru. Řešením je doplnění dokumentu Politika územního rozvoje o prostorovou problematiku krajiny tak, aby se do budoucna předcházelo špatnému rozhodování při řešení využívání krajiny.
- Dalším řešením celkově nedostatečného přístupu PÚR k problematice krajiny z hlediska prostoru, by mohl být vznik nové vyhlášky, která by v podobě jasných kritérií nařizovala způsob nakládání s krajinou a byla by v souladu s principy krajinného plánování. Tato vyhláška by mohla být součástí zákona 183/2006 Sb., O územním plánování a stavebním řádu.

Na základě předběžné studie potvrzují zvolenou hypotézu a navrhuji projekt:

Doplnění krajinné problematiky do dokumentu Politika územního rozvoje.

Cíl projektu: Doplnění prostorové problematiky krajiny v dokumentu Politika územního rozvoje pro lepší práci s rozvojem krajiny na základě správného rozhodování při plánování využívání krajiny. Politika územního rozvoje zanedbává některá prostorová opatření a tím i další rozvoj krajiny. Z tohoto důvodu vznikají špatná řešení při využívání krajiny, protože tato prostorová opatření nejsou začleněna dále do procesu územního plánování.

Dílčím cílem je sledovat postoj a případné ovlivnění ostatních odvětvových politik se vztahem k sociálnímu rozvoji, životnímu prostředí, zemědělství a ekonomii. Všechny tyto politiky mají nepřímý vliv na rozvoj a využívání krajiny.

Účel projektu: Splněním cíle projektu bude Politika územního rozvoje komplexnějším dokumentem z pohledu problematiky krajiny a lépe ošetří trvale udržitelný rozvoj krajiny. V návaznosti na projekt mohou vzniknout závazná opatření krajinné problematiky z hlediska prostoru v dokumentu Politika územního rozvoje, které budou lépe přispívat k ochraně a zlepšování rozvoje krajiny.

Cílové a zainteresované skupiny:

- pořizovatel dokumentu (MMR)
- uživatel krajiny

Plánované aktivity: Na základě výsledků z předběžné studie doplnit dokument PÚR tak, aby byl v souladu s cílem projektu. Především jde o kompletní doplnění problematiky záboru volné půdy kvůli zajištění opatření na ochranu půdy, která je v současnosti nekontrolovatelně ničena novou zástavbou zejména v periferních oblastech větších měst. Dalším doplněným prostorovým problémem bude rekultivace krajiny. Ne všechny různé způsoby rekultivace jsou vhodné pro oblasti postižené těžbou. Je třeba uvést nejvhodnější způsoby obnovy krajiny pro konkrétní území.

Následným krokem bude navázat s cílovou skupinou kontakt a předložit materiály a studie, na základě kterých myšlenka projektu vznikla. Setkání s cílovými skupinami bude probíhat formou přednášek a diskusních fór za účasti veřejnosti. Oslovení veřejnosti se uskuteční pomocí oficiálních pozvánek na úřední desce. Dalším bodem bude představit koncept, doplněný o konkrétní opatření a připravit ho ke konzultacím s odbornými a právními zástupci Ministerstva pro místní rozvoj.

Nakonec předat doplněný, upravený návrh Ministerstvu k zahrnutí návrhu do přípravy aktualizace dokumentu PÚR.

Časový horizont: Všechny etapy jsou vymezeny na časové období 24 měsíců, kvůli včasnému zahrnutí cílů projektu do přípravy aktualizace dokumentu PÚR v roce 2012.

Spolupráce: Bude nefinančního charakteru. Jedná se o součinnost s Jihočeskou Univerzitou v Českých Budějovicích. Jde zejména o výměnu zkušeností.

6. Použitá literatura

- Adams D., et al. (2010): Brownfield Development: A Comparison of North American and British Approaches, *Urban studies*, 47 (1): 75-104
- Bateman, G., Egan, V. et al., (1993): *Encyklopedia of World Geography*, Andromeda Oxford Limited, The Vineyard, Abingdon, Oxfordshire, England, 9-15, OX143PX
- Bibby P., (2009): Land use change in Britain, *Land use policy*, 26 (Special Issue: Sp. Iss. SI Suppl. 1): S2-S13
- Bortel, J., Jančová, M., Sláviková, D., (1993): *Ochrana a Tvorba krajiny*. Scriptum. Technická univerzita, Zvolen, s. 135
- Boucníková E., Fanta J., Lišková Z., (2005): Úloha krajinného plánování v systémovém řízení vývoje a využívání krajiny, In: Dreslerová et al. (eds.): *Ekologie krajiny a krajinné plánování*. Sborník ekologie krajiny 2, Sborník příspěvků z konference CZ-IALE, 14. – 16. Zář 2006 v Lednici, CZ – IALE, 2006, 250 s. ISBN 80 – 86386 – 82 – 1
- Bulíř, P. (1992): Směry a přístupy k plánování krajiny v ČSFR. In: Sborník „Krajinné plánování v Německu a možnosti využití v České republice. VÚOZ, Průhonice, s. 90-101
- Clark, C. M., (2009): Drosscapes or Brownfields? Differing processes to bring redundant industrial land, including military sites, back into productive use, *Sustainable development planning IV*, 1 AND 2 Book Series: WIT Transactions on Ecology and the Environment, 120: 175-186
- Cullingworth, B., Nadin, V. (2006): *Town and Country Planning in the UK*, Fourteenth edition Published by Routledge, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN
- Hruška, E. (1946): *Krajina a její soudobá urbanizace*. Pyšvejc, Praha, s. 99
- Dodd, A. M. and Pritchard, D. E. (1993): *RSPB Planscan Northern Ireland: A study of Development Plans in Northern Ireland*, Sandy, Beds: Royal Society for the Protection of Birds
- Dreslerová, J., Packová, P. (2006): *Ekologie krajiny a krajinné plánování*. Sborník ekologie krajiny 2. Sborník příspěvků z konference CZ – IALE, 14. – 16. Zář 2006 v Lednici, 250 s. ISBN 80 – 86386 – 82 – 1
- Fraňková J. (2008): Hodnocení krajinného rázu a jeho vliv na územní plánování, *Juniorstav 2008*, 8. Udržitelná výstavba budov a udržitelný rozvoj sídel, ČVUT v Praze, Fakulta stavební
- Gasparovic S. et al. (2009): Landscape models of reclamation and conversion of quarries recovering landscapes, *Prostor*, 17 (2): 372-385
- Glass, W. D. (1994): Regional rural planning policies, *Town and Country Planning Summer School 1994 Proceedings*: 21-4
- Gorg H. (2000): Fragmentation and trade: US inward processing trade in the EU, *Weltwirtschaftliches archiv-review of world economics*, 136 (3): 403-422
- Hruška, E. (1946): *Krajina a její soudobá urbanizace*. Pyšvejc, Praha, s. 99

- Low, J. et al. (1986): Zásady pro vymezení a navrhování územních systémů ekologické stability krajiny. Metodická pomůcka. Agroprojekt, Brno
- Low, J. et al. (1995): Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability. Doplněk, Brno, s. 122
- Mazúr, E. (1980): Krajinné syntézy jako základný předpoklad vedeckej organizácie priestoru a perspektívy ich rozvoja. Vedecké kolegium SAV pre vedy o Zemi a vesmíre, Bratislava, s. 16
- Míchal, I. (1992): Ekologická stabilita. MŽP ČR, Praha, s. 243
- Nepomucký, Salašová. (1996): Krajinné plánování, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 1. vyd., Phare program; 29, 100s.
- Panagopoulos, T. (2009): From Industrial to postindustrial landscapes - brownfield regeneration in shrinking cities, Proceedings of the 2nd wseas international conference on urban planning and transportation – recent advanced in urban planning and transportation, Book Series: Mathematics and Computers in Science and Engineering: 51-57
- Petrík, L. (1987): Základné pojmy využívané v teórii tvorby krajiny, ich teoretická a pragmatická interpretácia. Acta Univ. Agric., Brno, fac.hort., II, 1, s. 15-27
- Pointer, G. (2005): Focus on People and Migration, Chapter 3: The UK's major urban areas, s. 46 - 60
- Rice, D. (1998): 'National Parks for Scotland: a major step forward?', Town and Country Planning 67: 159-61
- Romportl, D. (2005): Typologie krajín v České republice a v Evropě. In: Maděra, P., Friedl, M., Dreslerová, J. (eds.): Krajinný ráz - jeho vnímání a hodnocení v evropském kontextu; Sborník ekologie krajiny 1. Paido, Brno, s. 145-150, ISBN 80-7315-117-0
- Růžička, M. (1982): LANDEP – Ekologické plánovanie krajiny. Technická práce, 1, s. 26 - 30
- Semančíková E., Holcová V., Dvořáková Z., (2007): Analýza strategických a taktických dokumentů
- Semančíková E., Holcová V., Dvořáková - Lišková Z., Fanta J. (2008): Krajina jako Popelka v politických dokumentech ČR. In: Bárta (ed): Tvář naší země – Krajina domova. Sborník přednášek, 20. - 21.10. 2008, Praha - Průhonice, ISBN: 978-80-86512-41-9
- Semančíková E., Dvořáková – Lišková Z., Holcová V. (2008): How strategis planning deals with spatial landscape problems? In: Kabrda J., Bičík I. (eds.) (2008): Man in the landscape across frontiers: Landscape and land use change in Central European border regions. Conference Proceedings of the IGU/LUCC Central Europe Conference 2007. ISBN 978-80-86561-80-6
- Skaloš, J. (2004): Landscape Memory As a Concept For Implementation of the European Landscape Convention in the Czech Republic (Retrospective Study Based on Analysis of Old Maps and Aerial Photographs in the Eastern Czech Republic from 1785 until 1992), Sustain Life, Secure Survival II – Socially and Environmentally Responsible Agribusiness, International Conference, Prague, 22-25
- Sklenička, P. (2003): Základy krajinného plánování. Nakladatelství Naděžda Skleničková. Praha. s. 321
- Supuka, J. et al., (1995): Ekológia urbanizovaného prostredia. Učebné texty TU Zvolen. 204 s.

- Svobodova H., Veznik A., (2009): To the problems of agricultural brownfields in the Czech Republic - Case study of the Vysocina region, *Agricultural economics-zemedelska ekonomika*, 55 (11): 550-556
- Sýkora L., (2003): Suburbanizace a její společenské důsledky, *Sociologický časopis*, 39 (2): 217–233
- Tokgoz N. (2010): Case study of the Agacli landslide-gully complex during post-coal-mining reclamation and afforestation, *Environmental earth sciences*, 59 (7): 1559-1567
- Vaniček, V. (1973): *Ochrana a tvorba krajiny*. Scriptum. VŠZ, Brno
- Vigar, G. and Healey, P. (1999): ‚Territorial integration and ‚plan-led‘ planning‘, *Planning Practice and Research* 14(2): 153-69
- Wang M., Wong M.C.S., (2009): What Drives Economic Growth? The Case of Cross-Border M&A and Greenfield FDI Activities, *Kyklos*, 62 (2): 316-330
- Watts K. et al. (2008): Conserving Forest Biodiversity: Recent Approaches in UK Forest Planning and Management, *Patterns and processes in forest landscapes: Multiple use and sustainable management*, 373-398
- Young C. H., Jarvis P.J., (2001): Measuring urban habitat fragmentation: an example from the Black Country, UK, *Landscape ecology*, 16 (7): 643-658

Internetové zdroje:

(1)

<http://www.lochlomond-trossachs.org/learning/key-facts/menu-id-109.html>, [15/12/2009]